

QAZAQSTAN RESPÝBLIKASYNYŇ BILIM JÁNE ҒYLYM MINISTRIGI
Ó. SULTANĠAZIN ATYNDAǴY
QOSTANAI MEMLEKETTİK PEDAGOGIKALYQ ÝNIVERSITETI

**«Sultanǵazin oqýlary» I-shi Halyqaralyq
ǵylymi-praktikalyq konferensiasynyŇ
MATERIALDARY**

17-18 мамыр 2019

**МАТЕРИАЛЫ
I-ой Международной научно-практической
конференции «Султангазинские чтения»**

17-18 мая 2019

**MATERIALS
of the Ist International scientific and practical
conference «Sultangazin readings»**

May 17-18, 2019

Qostanai, 2019

ӘОЖ 378 (094)
КБЖ 74.58
С 89

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Бас редактор

Әбіл Еркін Аманжолұлы
тарих ғылымдарының докторы, профессор

Бас редактордың орынбасарлары:

Медетов Нурлан Амирович
физика-математика ғылымдарының докторы
Ташетов Аманжол Аскарович
PhD докторы

Редакциялық алқа мүшелері:

Утегенова Бибикуль Мазановна
педагогикалық ғылымдар кандидаты, доцент
Евдокимова Ольга Николаевна
педагогикалық ғылымдар кандидаты
Балгабаева Гаухар Зкрияновна
тарих ғылымдарының кандидаты, доцент
Жумабаев Канат Аканович
кандидат экономических наук
Бобренко Марина Александровна
Сатбаева Муснай Тулегеновна
Жиенбаева Аида Аманжолқызы

С 89 «Сұлтанғазин оқулары» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. = Материалы международной научно-практической конференции «Султангазинские чтения». = Materials of the international scientific and practical conference on «Sultangazin readings». – Қостанай, 2019.

ISBN 978-601-7934-72-9

«Сұлтанғазин оқулары» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары жинағында білім беру жүйесін дамыту мен кадрларды даярлаудың ғылыми әлеуетін арттыру, қоғамды дамытудың маңызды мәселелері және «Мәңгілік Ел» бағдарламасының негізгі принциптерін жүзеге асыру жайында зерттеулер жарық көрді.

В материалах международной научно-практической конференции «Султангазинские чтения» опубликованы исследования актуальных вопросов развития системы образования и научного потенциала подготовки кадров, общества и реализации основных принципов программы «Мәңгілік ел».

The materials of the international scientific-practical conference «Sultangazin Readings» are devoted to studies of topical issues of the development of the education system and the scientific potential of personnel training, society and the implementation of the basic principles of the program «Мәңгілік ел»

ӘОЖ 378 (094)
КБЖ 74.58

Ө. Сұлтанғазин атындағы Қостанай мемлекеттік педагогикалық университетінің
Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылған

Жинақта ұсынылған мақалалардың мазмұны үшін жеке автор(лар) жауапты

ISBN 978-601-7934-72-9

© Ө. Сұлтанғазин атындағы Қостанай
мемлекеттік педагогикалық университеті, 2019

Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік мұраттарына қол жеткізді.

Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі – Мәңгілік Елордамызды тұрғыздық.

Қазақтың Мәңгілік Ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік Болашағын баянды етуге арналады.

Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың Перзенті. Ендеше, Қазақ Елінің Ұлттық Идеясы – Мәңгілік Ел!» деп Елбасымыз атап көрсеткендей тәуелсіздіктің тұрақтылығы мен мәңгілігі қазіргі ұрпақтың оны түйсініп, түсінуінде жатыр. Осындай қасиетті ұғымның мәнін жете ұғынып, бағасын біліп, зердесіне сіңіру қазіргі ұрпаққа жүктелер үлкен міндет болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 17 қаңтар.
2. Егемен Қазақстан, 2010. – 6 шілде.
3. Рахымжанова Н.И., Баттал М.Р. Менің Қазақстаным. – Астана баспасы, 2001.
4. Бирюков С., Елькин Д., Делягин М., Собозобов Ю, 2020.
5. Стратегиялық жоспары: Көшбасшылыққа бастайтын Қазақстандық жол. Назарбаев Н. Ғасырлар тоғысында, – А, 2001.
6. Қадыр Мырза Әли. Күлтегін-Тоныкөк Ежелгі руна жазбалары. – Алматы, Өлке, 2001. Молодой ученый. – 2017. – №51.1. – С.14-16. – URL <https://moluch.ru/archive/185/47504/> (дата обращения: 26.02.2019).

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ЖАСТАРЫНЫҢ «ЖАҚСЫЛЫҚ» ЭТИКАСЫ

Ethics of «Good» among kazakh youth

Б.Н. Аканбаев¹, А.М. Шамитдинов²
B.N. Akanbayev¹, A.M. Shamitdinov²

¹Ө. Сұлтанғазин атындағы Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті,
Қостанай, Қазақстан, baga_a_n@mail.ru, aziz.shamitdinov@bk.ru

Аннотация

Қазіргі заманғы мейірімділіктің әдебіне баламалы тәсіл ретінде қайырымдылық ерекше мейірімділікке бағытталады, бұл шын мәнінде адамның өзінің жеке өміріне ғана емес, өмірдің өзіне мейірімді болу адамгершілік қабілетін білдіреді. Мейірімділік этикасы негізінен қазақ қоғамының адамгершілігінің негізгі құндылығын немесе іргелі мәнін құрайды. Жалпы адамгершіліктің құлдырауы, сондай-ақ қазіргі бейнефильмдер, мультфильмдердегі кейіпкерлер тәрбиесінің үнемі нашарлауы бізді тиісті шешім қабылдауға итермелейді. Қайырымдылық әдебін дұрыс түсіну заманауи адамдарға мәселені шешу жолын көрсетуі мүмкін.

Abstract

As an alternative approach to the ethics of modern kindness, mercy will be directed to a special benevolence, which actually means the moral ability of a person to be kind not only to his own life, but also to life itself. Ethics of mercy is basically the basic value or fundamental value of morality of the Kazakh society. In General, the decline of morality, as well as the constant deterioration of the education of heroes in modern videos, cartoons make us make appropriate decisions. The correct understanding of benevolent ethics can demonstrate modern people the way to solve the problem.

Кілт сөздер: мейірімділік этикасы, қайырымдылық, жақсылық талаптары

Key words: ethics of kindness, charity, requirements of good

Кольбергтің қазіргі заманғы когнитивті-дамытушылық теориясы ғана қазіргі әлемде жүзеге асырылатын адамгершілік тәрбие практикасымен байланысты орнатушы болғандықтан, жастар арасындағы жалпы адамгершілік деңгейінің төмендеуімен қатты таңқаларлық айқын құлдырауы мәселесін шешуі ретінде Қазақстандық оқытушылар мен қоғам белсенділері қайырымдылық этикасы мен жақсылық нормаларын үйрету екендігін айтуда. Кейбір мағынада мейірімділік ұғымы дәстүрлі қазақ қоғамының мәнін немесе негізгі құндылығын құрайды.

Сондықтан мейірімділік этикасы дәстүрлі қазақ мәдениетінде тереңде жатыр. Біз қазақ халқының этикалық даналығы биік және қол жетімсіз деп ойламауымыз керек және оны бүгінгі күні адамдар тек құрметтей алатындай етіп қарастырмауымыз керек. Керісінше, қазақ халқының жақсылық талаптары бізге дұрыс және үйлесімді өмір сүре алатынымызды анық және жай ғана айтып берді [1].

Мейірімділік этикасының алғашқы қарастыратыны – теориялық емес, экзистенциалды.

Бұл жұмыста зерттеудің философиялық-салыстырмалы дизайны қолданылды. Батыс этикасы мен қазақ қоғамы этикасының салыстырмалы перспективасында мейірімділіктің ізгілігі туралы сұрақ қойып, мейірімділік этикасының шығармашылық түсінігін жасауға болады.

Моральдық эмпиризммен салыстырғанда, қазақ қоғамы, Канткідей, толық императивті беделін орнату үшін ұтымдылыққа сүйенеді. Мысалға қазақ қоғамындағы «Жақсылық» (адам образында қолданылады) ешқандай жағдайда сыртқы уәждерге немесе адамгершілікке жат пікірлерге сәйкес әрекет етпейді. Абай Құнанбайұлының «Жақсылық ұзақ тұрмайды» еңбегінен көретініміздей пайда емес, әділдік моральдық шешімдерде орталық немесе үстем рөл атқаруы тиіс. Қазіргі уақытта көпшілік қателесетіндей мейірімділік этикасы материалдық немесе материалдық емес, өлшенетін немесе өлшенбейтін моральдық актілердің салдарын қараумен айналыспайды. Қарапайым сөзбен айтқанда, қазақ қоғамының моральдық агенттері («жақсы» адамдар) моральды құндылықты іс-әрекеттерін орнына бірдеңе алу үшін емес, өмірлік миссияны орындауға мәжбүр болғандықтан, олар шын бөлмысына және олар адамда болуы керек жақсылық талаптарына сәйкес жасауы тиіс. Адамгершілік мәнін көрсететін кезде рационалды өлшемнен басқа, эмоционалды өлшемді елемеуге болмайды.

Қазақ хандығы қалыптасуының басында тұрған Асан Қайғы: адам сүйгіштік басқаларға деген махаббат тұрады. Адамның әрбір ісі жоғары игілікке сай болуы үшін адамдарға деген жан ашу мен махаббаттан басқа мынандай моральдық қасиеттер қажет-ақ: «Әділеттілік, парасаттылық, ұстамдылық, ар-ұят, өзін-өзі тежеушілік, ымырашылдық, сабырлылық т.б.» – деп Асан Қайғы қорытынды жасаған.

Мінезі жаман адамға
Енді қайтіп жуыспа,
Тәуір көрер кісіңмен
Жалған айтып, суыспа.
Өлетұғын тай үшін,
Көшетұғын сай үшін
Желке терің құрысып,
Әркімменен ұрыспа.
Ашу – дұшпан артынан
Түсіп кетсең қайтесің
Түбі терең қуысқа [2].

Біз түсінуіміз керек бір маңызды сәт бар: қазақ қоғамындағы адамдарға деген сүйіспеншілік – бұл ұстанымсыз сүю немесе жай ғана жамандыққа қарсыласу дегенді білдірмейді.

Адамгершілік іс-әрекетін жүзеге асыру үшін тек ой ғана емес, тәжірибелік ақыл немесе тәжірибелік даналық қажет. Өкінішке орай, соңғы жүзжылдықта эмоциялардың күші қоғамның әлсіз тұсы деп көрсетілуде немесе тіпті елеңбеуде. Британдық философ Дэвид Юм былай деп жазады: қатыгез болу немесе қоғамның мейірімділер есебінен өшірілу себебі,

жақсылық іс-әрекетіне себеп жоғалады, тек тәбеттен немесе бейімділіктен алған импульс тұлғаны қозғалысқа бағыттайды.

Адамзат этикасы тұрғысынан, махаббаттың мәні қарапайым эмоциялық деңгей шегінен шығып, моральдық эмоциялар мен практикалық ақыл-ойдың үйлесімін қамтиды. Адамгершілік тәрбиенің ақтық мақсаты қатал және жетілген адамгершілік ережелер немесе қағидаларды қалыптастыру емес, бастапқы табиғатында мейірімділігі бар адамдарға одан да жақсы болуға көмектесу болып табылады. Ең бастысы жақсы моральдық қағидалар емес, жақсы адамдар. Адамгершілігі мол жақсы адамдарды табысты тәрбиелеу үшін әрбір жеке моральды агенттің эмоционалды дамуына көп көңіл бөлу керек. Бірақ адамзаттың жақсылық этикасына келер болсақ, оны кейде жақсылық талаптарының ерекше түрі деп атайды, ал кейде қысқа уақытқа созылатын қайырымдылыққа балама деп есептейді. Осындай екі мағыналылық белгілі бір дәрежеде мейірімділіктің тәжірибелік салада мәнін әлсіретіп отырды [3].

Жақсылық талаптары мейірімділіктің әдетіне балама тәсіл ретінде ұсынылатын іргелі себеп, оның мәні мен практикалық құндылықтары неғұрлым нақты және айқын.

XX ғасыр бойы іс-әрекет этикасы академиялық ойлар мен зерттеулердің назарын өзіне аударды. Сол себепті, сөзсіз, субстантивтік этикалық теорияны зерттеумен айналысу қажет. Қазіргі заманғы әлем күрделі және шатасқан болғандықтан, бізге моральдік дилеммалардың немесе моральдік жағдайлардың үлкен көлемімен кездесуге тура келеді. Соған байланысты «біз не істеуіміз керек» этикалық мәселе ретінде қарастырылады. Дұрыс моральдық таңдау және дұрыс әрекеттер шын мәнінде тиісті ізгілікті қалыптастыруға үлкен үлес қоса алады. Ақыр соңында, Аристотель айтқандай, үздіксіз жетілу – бұл әдет. Біз жай ғана батыл нәрселерді жасай отырып, батыл боламыз деп есептеуге көштік. Бірақ жақсылық механикалық қайталаудың нәтижесі болып табылатыны рас па? Тіпті ең қалыптасқан әдеттер де ішкі ізгіліктерсіз ессіз ұмытылуы немесе бұзылуы мүмкін. Қатты моральдық ережелер мен сыртқы адамгершілік іс-қимылдарды атап өте отырып, қайырымдылыққа жұмсайтын күш-жігердің басым бөлігі бекер болуы ықтимал. Сондықтан іс-әрекет этикасына емес, мінез-құлық этикасына назар аудару маңызды [4].

Басым этикалық теориялармен салыстырғанда, ол утилитаризм теориясы немесе Канттың моральдық теориясы болсын, мейірімділік этикасының кейбір ерекшеліктері бар. Біріншіден, мейірімділік этикасы «жақсылардың» өздері сияқты, басқалардың да игілігі мен бақытына қамқорлық жасаудың маңыздылығын атап көрсетеді, бұл ізгілік пен мейірімділіктің этикасының эмоциялық өлшемін көрсетеді. Екіншіден, мейірімділік этикасы адамгершілік міндеттерін ғана емес, сонымен бірге моральдық сезімдерге және мейірімділіктің эмоционалдық уәждеріне де назар аудара отырып, мейірімділіктің орталық ұғымын көрсетеді. Ақыр соңында, этика талаптарына тым үлкен мән берілген кезде, тіпті қайырымдылық әдебі тым шеттетілген және адамның қолы жетпейтіндей болып көрінеді. Соңғы, бірақ ең маңыздысы: мейірімділік этикасы адамгершілік талаптарына қарағанда оңтайлы, себебі адамгершілік көзқарастар қоғам қажеттіліктері мен талаптарын толық қанағаттандыра бермейді. Ақыл-ой немесе рационалдылық, мейірімділік әдетіне сәйкес, «жақсылардың» дұрыс моральдық таңдау жасайтынын анықтай алмайды. Бұл жерде, әрине, тәжірибелік дәлелдемелер моральдық шешімдер қабылдау процесінде маңызды рөл атқарады, әсіресе, әңгіме моральдық дилемма жайлы болса [5].

Көпшілік мойындағандай, қазіргі заманғы әлем моралынан «жақсылардың» көңілі қалуда, ал жалпы мораль құлдырап барады. Бұл құбылысты түсіндіре алатын барлық элементтердің арасында мейірімділіктің болмауы маңызды.

Жақсы көру және сүйікті болуды үйрену – мейірімділік этикасы мәнінің ажырамас бөлігі. Себебі қазақ қоғамында көретініміздей, сыйлықты немесе басқаша жолмен де білдірілген көңілді қабылдай алудың өзі «жақсы» адамның маңызды сипаттарының бірі. Әлемдегі заманауи немесе постмодернистік өмірде кең таралған өмір құндылықтарына бей-жай қарау мен қоғам өмірінен шеттеуін азайту үшін, біз жастарға қайырымдылықты дамытуға көмектесуіміз керек. Өзгелерге немесе өзіне деген махаббат болсын, біріншіден, өмірдің өзіне,

атап айтқанда жеке өмірге деген құрмет пен сенімді қалпына келтіру қажет. «Сартр айтқандай, индивидуум біртұтас». Ол тұтас мәдениеттің бірегей үлгісі, кезеңнің объективті ойы әрі ақылы, бірақ оның өнімі емес. Адамзат тіршілігінің немесе болмысының мәнін терең түсіну үшін біз сыртқы әлемнің назарын аударуымыз қажет және ішкі ақыл әлеміне жүгінуіміз керек. Қазақ халқының мейірімділік этикасы зардап шегетін адамдардың тағдыры мен өміріне, қоғамда қамқорлық пен аяушылық танытуға бағытталған. Мейірімділік күшін сезіне алатын жеке өмір ғана өмірдің мәңгілік мәнін іздей алады. Мейірімділік этикасы қазіргі адамдар үшін өмірін мәнсіздіктен құтқаруды қамтамасыз етеді деуге болады. Ешбір адам тәуелсіз арал болмауы тиіс, мейірімділік бізді біріктіретін және қоғамнан шеттеу мен оқшаулану сезімін жеңуге көмектесетін, бауырларымызбен ынтымақтастықта өмір сүруге мүмкіндік жасайтын этика. Бостандық еркіндік емес [6].

Қазіргі заманғы ғылым мен техника қамтамасыз еткен үлкен бостандықпен бірге өзіне және өзгелерге мейірімді болу жауапкершілік келді. Физикалық тұрғыдан алғанда, адамдар арасындағы қашықтық азаюда, ал ментальдық тұрғыдан қарасақ әрбір адам әлемнен және өзгелерден шынайы мейірімділік тілей отырып, қоғамнан оқшаулануда. Толық жалғыздықтағы толық жауапкершілік – қазіргі еркіндіктің анықтамасы емес пе? Тұлғаның өзі үшін еркіндік таңдауы, өзгелерге де еркіндік беруге тең. Мейірімділік этикасы адамгершілік аясында ғана емес, жеке тұлғалық ретінде де қарастырылуы тиіс. Шынайы жақсылықты жақсылық болып көрінетіннен немесе мәңгілік жақсылықты үстіртін жақсылықтан ажырата білу үшін үлкен тәжірибелік даналық қажет. Экзистенциализм бойынша танымал дәрісін оқу кезінде Сартр өзі үшін таңдау жасаған кезде, әр бір адам, адамзат үшін де таңдау жасайтынын айтқан еді. Ешкім ешқашан жалғыз болмайды. Біз әлемде бір-бірімізбен байланыста өмір сүреміз; басқалардың жауаптарының арқасында біз өз болмысымыздың сапасын сезінеміз; Сонымен қатар, өз жобаларын жүзеге асыра отырып, мен басқалардың әлеміне сөзсіз қол сұғамын. Мейірімділік этикасы доктринасына сәйкес, өзіне мейірімді болу басқаларға мейірімді болуға кедергі емес. Өз-өзіне мейірімді болу эгоизм деп те қарастырамыз қажет. Керісінше, өз өміріне физикалық және ақыл-ой, психологиялық және рухани жақсы көзқарас өзге адамдарға да мейірімді болудың іргелі негізін құрайды. Қазақ халқының мейірімділік этикасы, философиялық тұрғыдан қарастырғанда, қазіргі заманғы қазақ жастарына экзистенциалды дағдарыстан шығу жолын ұсынады, оларға әрбір жеке өмірдің жеке қадір-қасиеті мен бірегейлігі бар екендігін және оны құрметтеу керектігін үйретеді. Қазіргі заманғы адамдар, тағдырдың тәлкегімен, өзі құрған құралдар мен механизмдердің құлына айналды. Кез келген іс-әрекетті тек қана бір өлшемді көзқараспен бағалауға көшкеннен соң, әділеттілік түсінігінің біржақты қалыптасуына әкелді. Шындығында бізді өзіне тән қадір-қасиеті мен құндылығы бар біртұтас тұлға ретінде қалыптастыратын ішкі мейірімділік маргиналданды, тіпті ұмытылды десек те болады [7].

Мейірімділік әдеби сыртқы этикаға жатпайды, ол моральдық нормалар мен әлеуметтік-этикалық талаптарға бағдарлануы тиіс. Оны өзін-өзі әдепті қылуға бағдарланатын ішкі этика ретінде қарастыруға болады. Басқаша айтқанда, адамдар мейірімді істерді материалдық мейірімділік үшін емес, жеңілдіктер үшін емес, ішкі мейірімділік үшін жасауы қажет. Қысқаша айтқанда, адамзат табиғатына деген қазіргі көзқарастың негізгі идеясы – адам табиғаты бірегей тұлға ретінде әрбір адамға тән тұрақты және өзгермейтін мән емес. Керісінше, ол ерекше және тарихи дамушы әлеуметтік қатынастардан тұрады. Бірақ бұл ой тым ұзақ уақытқа созылғанда, әдеп және мейірімділік этикасы өзінің бастапқыда қасиетін жоғалтады. Мейірімділіктің ең жоғарғы деңгейі адам өз әлеуетін барынша жан-жақты дамытқан кезде, атап айтқанда өзі үшін игі істің мақсатын түсініп, жүзеге асырған кезде көрінеді [8].

Қазақ танымында жақсылық, мейірімділік, қайырымдылық түсініктерінің көрініс табуы басқа халықтарға қарағанда өзгешелеу, қазақ халқы бұл ұғымдарды адаммен байланыстыра отырып, кемелділік, идеалдылықпен байланыстырады және суреттегенде көбінесе бейнесімен ұштастырады адам. Сөзімізге дәлел ретінде XVIII-XIX ғасыр әдебиеті туындыларынан

мысал келтіреміз. Мәселен, қазақ хандығы кезінде халықтық әдебиеттің асқар шыңы болған жыраулар жақсылық ұғымын былайша өлеңге қосады:

Шалкиіз:

*Жақсыға қоссаң басыңды,
Отырар төрің төр болар.
Жаманға қоссаң басыңды,
Саз балиыққа аунаған,
Бөрімен орның тең болар.*

Шал ақын:

*Жақсы қатын алсаңыз,
Жұмақтан шыққан қормен тең.
Жаманға басың қосылса,
Маңдайға біткен сормен тең.*

Жырау Бұдабай Қабылұлы:

*Қатыны жаман қандайды,
Қағып бір төске салмайды.
Қаттырақ бір ұрыссаң...
Қыр соңыннан қалмайды.*

Бұқар жырау:

*Жар басына қонбаңыз,
Дауыл соқса үй кетер...
Жаманмен жолдас болсаңыз,
Көрінгенге күлкі етер.
Жақсымен жолдас болсаңыз,
Айрылмасқа серт етер [9].*

Ал айтыс өнерінің майталаманы, айтыс өнерінің алтын діңгегі Сүйінбай Аронұлы Қашағанмен айтысында «жақсылық» ұғымын былайша қолданады:

Сүйінбай Аронұлы:

*Жақсы кісі көрінер жыл құсындай,
Жаман адам балтаның ұңғысындай [9].*

Міне, әр жырау, ақын, ойшыл жақсылықты, жақсы адамды өзінше жырға қосады. Біреудің жақсысы – істі тамам қылған адам, келесісінің жақсысы – жыл құсы, біреуінің жақсысы – кара қылды қақ жарған әділ, енді біреудің жақсысының – сөзі шекер, балдан кем емес.

Жалпы қоғамның игілігі үшін индивидтер, әрине, ішінара өзінің шынайы бірегейлігін құрбандыққа шалады, демек, жеке бірегейліктің дағдарысы осыдан кейін басталады. Ал қазіргі заманғы талдау бізге бастапқыда «жақсы адам» табиғаты бар әрбір адамның шынайы тұлғасына адал болу маңыздылығын үнемі еске салды.

Қазіргі заманғы қоғамның мүмкіндіктері (зияткерлік және материалдық) бұрынғыдан да көп – ал бұл қоғамның индивидке үстемдік ету ауқымы бұрынғыдан да көп екенін білдіреді. Осы жерде қазіргі заманғы мейірбандық, іс-әрекеттің тиісті моральдық субъектілердің сана елегінен өткізбей ақ, жалған немесе бұрмаланған мейірбандықтың нұсқасына айналды. Мейірімділік әдеби жақсылықтың тәжірибелік даналығын өлшеуді талап етеді, ал «жақсы» адамдар шынайы, жақсы мейірімділіктің не екенін біледі. Мейірімділіктің өзі адамгершілікке негізделуі тиіс [10].

«Біз қалай өмір сүреміз?», «мен қандай адам болуым керек?» деген сұрақтарға мейірімділік этикасы жауап беруі тиіс. Мейірімділік этикасының ең маңызды бөлігі – ішкі жан мейірімділігі. Мейірімділік этикасының орталық идеясы Иммануил Канттың этикалық доктринасына ерекше ұқсайды: «екі нәрсе адам ақылын қадірлеу мен қастерлеуге толтырады: жоғары жұлдызды аспан және өз ішіндегі адамгершілік заң». Адамның мейірімділікке ұмтылуы кездейсоқ емес. Осылайша, біз шын мәніндегі өмірлік миссиямызды орындай ала-

мыз. Өмірге мейірімді болу – өзің ғана қажеттіліктеріңнен тыс шығып, өзің үшін өмір сүретін тар өмірден әлдеқайда көп асыл өмірге деген сүйіспеншілігіңді тудыру [11].

Тек өзін ғана ойлау немесе өзімшіл болу толық қанағаттану мен бақыт бере алмайды. Керісінше, басқаларға көмектесу, олармен барын бөлісу мен басқа адамдарға мейірімділік таныту кезінде адам ішкі бейбітшілік пен ішкі үйлесімге жетеді. Осылайша, өмірге мейірімді болу – бұл адамның түпкілікті әл-ауқаты мен өзін-өзі жетілдіруі үшін қажетті шарт, өйткені, моральдық жағынан қарастырғанда, басқалардың өміріне шынайы мейірімді болу – бұл адамның мәңгілік сезіміне деген іргелі ішкі қажеттілігін қанағаттандыруға жалғыз мүмкін болатын тәсіл. Мейірімділік этикасы, бір жағынан, мүмкіндіктерге толы жоғары орнынға көтерілуге мүмкіндік береді. Екінші жағынан, адамдардың мейірімділік этикасын таңдау себебі, олар адамдардың барар жері бір екендігін саналы түрде түсінуі. Өлім сезімі адамға оның туа біткен шектеулілігі бар екендігі туралы еске салады, демек, оған басқаларға мейірімді болу маңыздылығын көрсетеді, соның арқасында адам өлім сезімін қандай да бір дәрежеде жеңе алатындығы және шексіздік пен мәңгіліктің салыстырмалы сезіміне қол жеткізе алатындығын көреміз [12].

Мейірімділік этикасы адам мінез-құлқының барлық аспектілеріне теріс әсер ететін өзімшілдікті жеңуге көмектеседі. Тұлға ретінде өз өмірінің қамтамасыз етілгендігі жайлы болжам – бұл тек қана елес. Ешкім тәуелсіз арал емес, сондықтан ешкім өзін әлеуметтік қауымдастықтан немесе бүкіл қоғамнан оқшаулай отырып, жақсы өмір сүре алмайды. Басқаша айтқанда, адам ешқашан физикалық та, эмоциялық та, ақыл-ой мен рухани да жеткілікті емес. Индивидуумдар, әдетте, мейірімділіктен айырылса әлсіз және пайдасыз болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Kohlberg, Lawrence (1981). *Essays on Moral Development, Vol. I: The Philosophy of Moral Development*. San Francisco, CA: Harper & Row.
2. Сүйіншіәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. Оқулық. – Алматы: Санат, 1997. – 928 б.
3. Великие традиции в этике, пятое издание, под редакцией Этель М. Альберт, опубликованные Уодсворт издательство, 1984. – 201 с.
4. Нель кивающих: воспитание нравственных людей, изданных преподавателями колледжа Press, Нью-Йорк, 2002. – 1 с.
5. Этика в истории западной философии, под ред. Роберта Дж кавалер, 1989. – 335 с.
6. Антология западного марксизма, под ред. С. Роджер Готлиб – Оксфорд Университи пресс, Инк, 1989. – 4 с.
7. Anscombe, Г.Е. «Современная Моральная Философия». «Philosophy». 33 (1958):1-19. – Этика добродетели. – С. 26-44.
8. Роберт Меррихью Адамс: теория добродетели. – Clarendon Press. Оксфорд, 2006. – 5 с.
9. Дүйсенбайұлы Е. Нар заман мен зар заман поэзиясы: Асан Қайғыдан Кердері Әбубәкірге дейін. Жыр-толғаулар – Алматы: Раритет, 2007. – 376 б.
10. Герберт Маркузе: Одномерный человек // Beacon Press Boston. – 1964.
11. Цитата из Фунь ю-лань, Краткая история китайской философии. – Принстон, Нью-Джерси: Свободная пресса, 1948.–. 44-45 с.
12. Сянь Лю: понимание конфуцианской философии. – Прагер, 1998. – 18 с.

3 СЕКЦИЯ

**ҚОҒАМНЫҢ ДАМУЫ ЖӘНЕ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»
БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ НЕГІЗГІ ПРИНЦИПТЕРІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ
РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВА И РЕАЛИЗАЦИЯ ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ
ПРОГРАММЫ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»
SOCIETY DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION
OF THE BASIC PRINCIPLES OF «МӘҢГІЛІК ЕЛ» PROGRAM**

<i>Агдавлетова А.Ш.</i> Қоғамның дамуы және «Мәңгілік ел» бағдарламасының негізгі принциптерін жүзеге асыру	248
<i>Ақанбаев Б.Н., Шамитдинов А.М.</i> Қазіргі қазақ жастарының «жақсылық» этикасы.....	250
<i>Алипбаева Г.А., Маннапова Д.Х.</i> «Ниткография», «Түзбен сурет салу» атты дәстүрлі емес сурет салу техникаларын қолдану арқылы кіші мектеп жасындағы психикалық дамуы тежелген балалардың графо – моторлық дағдыларын дамыту	256
<i>Амантаева А.Б.</i> Духовное единство народа – гарант стабильности Казахского общества.....	260
<i>Баубекова Г.К., Омарова К.И.</i> Анализ миграционных процессов Северного Казахстана за 2012-2017 годы.....	265
<i>Бекмаганбетова Г.К.</i> Взаимодействия семьи и школы по формированию у младших школьников семейных ценностей как реализация одного из направлений программы «Рухани жаңғыру»	269
<i>Болгарина Б.К.</i> Актуальные вопросы обеспечения молодежной среды как территория без терроризма согласно программе «Мәңгілік ел»	273
<i>Каппасова Ш.Е., Бурabay А.Қ.</i> Латын әліпбиі – рухани тәуелсіздікке жасалған жарқын кадам!	277
<i>Кусаинов Г.Б.</i> Национальные приоритеты в контексте духовной модернизации	281
<i>Лантух Я.С., Иванова Е.Н.</i> Роль учителя начальных классов по внедрению ценностей идеи «Мәңгілік ел» в учебно-воспитательный процесс	285
<i>Печёркина М.В., Крамок З.С., Бексултанов Д.Т., Альшианова Б.Х.</i> Культурно-философская экспликация сверхчеловеческого образа в контексте гуманизма и общественном дискурсе	288
<i>Насрединова А.Е., Ерназарова А.С.</i> Тәуелсіз елдің жас ұрпағын – патриоттыққа тәрбиелеу	292
<i>Назмутдинов Р.А., Ильина Д.В.</i> Ценностная сфера личности как основа для возрождения духа нации	294
<i>Салмагамбетова С.С.</i> Развитие познавательных способностей, обучающихся с особыми образовательными потребностями средствами английского языка	299
<i>Сатыбалдина Р.А.</i> Национальная идеология независимого Казахстана «Мәңгілік ел»	303
<i>Исмаилов С.С., Бисембаева А.К.</i> Основные направления развития науки в соответствии с программными статьями Президента Казахстана Н.А. Назарбаева	307
<i>Телебаев Г.Т.</i> Ценности идеи «Мәңгілік ел» в образовательном процессе	310
<i>Шаукенов Ж.А.</i> Ұлтаралық келісім доктринасы және «Мәңгілік ел» идеясы	316
<i>Шумейко Т.С.</i> Духовно-нравственные аспекты технологического образования	321
<i>Абильмаликов К.К.</i> Взаимоотношения Азербайджана и Франции в области энергетических ресурсов	326
<i>Каирова Б.К., Касымов Н.А.</i> Рухани жаңғыру өзін-өзі танудан бастау алады	331
<i>Усембаева А.Х.</i> Компетентностный подход в системе послевузовского образования	335